

Научноизследователският продукт като интелектуална собственост – идентификация, правни и икономически характеристики

доц. д-р Мария Маркова

*УНСС, катедра „Интелектуална собственост”,
тел. 8195403, e-mail: markova@vip.bg*

Резюме: Съвременният глобален и дигитален пазар, развитието на икономиката, базирана на знанието, и присъединяването на страната ни към ЕС поставят с още по-голяма актуалност въпроса за научноизследователския продукт и неговата закрила като интелектуална собственост.

В настоящата статия предмет на специално внимание е възможността за закрила на научноизследователския продукт като обект на авторско право и като индустриална собственост – изобретение, полезен модел, промишлен дизайн и др. Разглеждането е фокусирано върху правните и икономически аспекти на закрилата на научноизследователския продукт.

Ключови думи: интелектуална собственост, авторско право, индустриална собственост.

JEL: A12, K19.

I. Въведение в проблема

Съвременният глобален дигитален свят, мобилността на учените и новите технологични възможности за нелегално взаимодействие и некоректно използване поставят въпроса за закрилата на създавания от тях научноизследователски продукт и начините за защита на правата им при доказани нарушения. Цел на настоящата статия е да идентифицира научноизследователския продукт като интелектуална собственост. Позиционирането на научноизследователския продукт в системата на интелектуалната собственост позволява да представим основните права на учения като автор на научни произведения, като създател на нови творчески решения с индустриална приложимост. Като носител на права в системата на интелектуалната собственост, авторът на научноизследователски продукт има възможност да защити своите морални и икономически интереси посредством правни методи при нарушение на неговите права и да се противопостави по легален път на нелегитимно взаимодействие и използване на неговия научноизследователски продукт.

Съвременността изправя **учените** пред множество **предизвикателства**. Без претенция за изчерпателност съществени предизвикателства пред тях са:

1) повишаване на „икономическата значимост“ на научноизследователските продукти в обществото, базирано на знание и предприемачество;

2) глобализиране на пазара на научноизследователски продукти **като резултат на съвременните информационни и комуникационни технологии**, които позволяват бързо и безпрепятствено използване на чужди научноизследователски продукти, предоставени за достъп в интернет;

3) мобилност на учените – те променят географски своето изследователско място, респективно държавата, където създават научноизследователски продукти, което изисква познаване на правната система на съответната държава.

Ценността на научноизследователските продукти е в тяхната **обществена значимост**, проявяваща се в бъдещата им имплементарност за по-нататъшна изследователска дейност **в науката като фундаментални и приложни изследвания** и в тяхната потенциална доходоносност **при икономическа реализация**.

Научноизследователските продукти са многообразни, често интердисциплинарни, с широка приложимост като форми на реализация в сферата на науката и/ или бизнеса. Различни **класификационни критерии** могат да бъдат използвани за разкриване многообразието на комплексната материя „научноизследователски продукт“. Такива биха могли да бъдат:

1. Област на науката – естествени, технически, медицински, селскостопански, обществени и хуманитарни (съгласно класификацията на НСИ).

2. Степен на уникалност – научноизследователски продукт с висока степен на уникалност (това са научни теории, закони в областта на математическите, физическите, химическите и други резултати на фундаменталната наука) и научноизследователски продукт с по-ниска степен на уникалност – технически и конструкторски резултати, дизайнерски и други творчески резултати, преди всичко от фазата „приложни изследвания и разработки“.

3. Степен на завършеност на научноизследователския продукт – научноизследователски продукт, съществуващ под формата на идейна концепция; научноизследователски продукт, съществуващ под формата на технически, конструктивен или работен проект с висока степен на готовност за завършване; завършен научноизследователски продукт под формата на закон, описана теоретична зависимост, завършена технология или изделие.

4. Същност и област на приложение като иновационни решения – продуктови, технологични и организационни¹.

Независимо от актуалните нови моменти в изследователската и академична дейност на учените, независимо от формата и мястото, под която и където се представят **научноизследователските продукти, те са обект на интелектуална собственост**. Това е водещата теза на настоящата статия.

Принципно **важни методологически елементи на водещата авторова теза са следните положения:**

¹ Част от разгледаните положения са представени от автора в доклад, изнесен на конференцията „Научноизследователският продукт и мобилност на учените“, УНСС, май, 2006 г., и представен на www.unwe.acad.bg/cip

1. Научноизследователските продукти по своята същност са резултат на човешкия интелектуален труд. Тези продукти съществуват под формата на научни и технически знания, практически приложима и икономически ценна информация, изследователски опит и други.

2. Тези резултати на човешкия интелектуален труд по своята същност представляват интелектуална собственост. Тя, като специфичен вид собственост, защита резултатите на човешкия интелектуален труд и свързаните с тяхната реализация обществени отношения.

3. Разбирането за научноизследователските продукти като интелектуална собственост води до отчитане на редица правни характеристики и реализиране на икономически изгоди за създателя/ собственика.

Интелектуалната собственост като специфичен вид собственост е регламентирана в множество нормативни актове, основният от които е: Конвенцията за учредяване на Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) от 1967 г.² Интелектуалната собственост като съвкупност от обекти и отношения – правни, икономически и управленски, се отличава с ограничен териториален и времеви обхват. Субект – носител на тази собственост, е създателят и/или поръчителят.

Научноизследователският продукт в многообразните си проявления като интелектуален резултат е елемент на системата „Интелектуална собственост“. Конвенцията за учредяване на Световната организация за интелектуална собственост (СОИС) от 1967 г. посочва като съдържателен обхват на понятието „интелектуална собственост“ следните обекти:

- произведения на литературата, изкуството и науката;
- изпълнения на артисти, звукозаписи и радиопредавания;
- изобретения във всички области на човешката дейност;
- научни открития;
- промишлени дизайни;
- търговски марки, търговски имена и означения за произход, наименования за произход;
- защита от недобросъвестна конкуренция;
- всички други права, произтичащи от интелектуална дейност в сферата на промишлеността, науката, литературата и изкуството.

Посоченото поставя въпроса за необходимостта научноизследователските продукти да се позиционират в системата „Интелектуална собственост“. **Поспециално разглеждане на** продуктите на научните изследвания **като обекти – резултат на човешкия интелектуален труд, и отношенията,** които възникват в процеса на тяхната индустриална и търговска приложимост: **правни и икономически.**

Именно системата на интелектуалната собственост гарантира реализиране на икономическа изгода за собственика (Вложил сериозен финансов, кадрови, материално-технически ресурс) на научноизследователския продукт, която се реализира по две основни линии:

- **чрез стопанска приложимост на научноизследователския резултат,** което осигурява по-ниски разходи за производство, големи обеми на произвеждана, респективно реализирана продукция, по-висока цена на реализация (характерно е за новите научно-технически резултати) и други, свързани с това изгоди;

² www.wipo.int. Convention for an establishment of WIPO, 1967.

• **чрез лицензионна реализация на научноизследователския резултат** – Възможна е при успоредно стопанско приложение от страна на собственика, както и в случаи, в които собственикът на научноизследователския резултат няма възможност или не предвижда такава (например в случаи, в които научноизследователският продукт е страничен резултат на неговите НИ/ПИ).

Посочените две специфични форми на реализация на научноизследователския продукт представляват **икономическата същност на научноизследователския продукт като интелектуална собственост**.

В зависимост от посочените по-горе класификационни критерии и характеристиките на обектите в системата „Интелектуална собственост“ **научноизследователските продукти биха могли да получат релевантна правна закрила**. Подходите за това са два:

I подход: установяване на юридически монопол – реализира се посредством специалното законодателство в областта на интелектуалната собственост;

II подход: установяване на фактически монопол – реализира се посредством конфиденциалност, т.е. чрез запазването на научноизследователския продукт в тайна.

Юридическият монопол се установява по силата на специална нормативна уредба, която прави обществено достояние създадения научноизследователски резултат и се регламентира в множество международни, регионални и национални нормативни актове – конвенции, спогодби, закони, правилници, наредби, инструкции и др. Закрилата се удостоверява чрез специален документ – патент, свидетелство или сертификат, който разкрива същността на научноизследователския резултат. Този документ гарантира новостта и изключително-

то притежание за посочен субект – физическо или юридическо лице, носител на изключителното право за определен период от време и на определена територия.

Фактическият монопол се установява не по силата на разкриване пред широката общественост чрез публикации или презентации, а напротив – чрез запазване в тайна от създателя (създателите) или разкриване само пред тесен кръг от хора, които се ангажират със запазване на научноизследователския продукт в тайна. За опазване на тайната се използват редица правни, организационно-управленски и други механизми.

Специфичен обект на интелектуална собственост, който е научноизследователски резултат от фазата „Фундаментални изследвания“, е научното откритие. По своята същност **научното откритие е установяване на явления, свойства или закони на материалния свят, неизвестни по-рано и достъпни за проверка**. Същностна характеристика на научното откритие е, че върху него **не се установява изключителна собственост**. То е закон или явление, което обективно действа в материалния свят, вън и независимо от човешкото съзнание. За научното откритие е характерно наличието на причинно-следствена връзка. Ако тези елементи отсъстват – говорим за научен факт. То трябва да може да бъде установено и от други компетентни в същата област лица. Не се признават за научни открития установяването на закономерности в областта на обществените науки, географията, археологията, геологията и палеонтологията.

Научните открития се удостоверяват от диплом или свидетелство, издадени от национално патентно ведомство. Авторът на научното откритие има право да бъде посочвано името му като такъв при всяко пазоваване на научното откритие.

Значимостта на икономическия феномен „юридически монопол“ изисква да разгледаме в дълбочина I подход: закрила на научноизследователския продукт чрез установяване на юридически монопол.

Като обект на юридически монопол научноизследователският продукт трябва да бъде разгледан в два аспекта:

- 1) като **художествена собственост (artistic property)** съгласно законодателството в областта на авторското право и сродните му права;
- 2) като **индустриална собственост (industrial property)** – съгласно законодателството в областта на патенти, дизайни, топологии на интегрални схеми, селекционерски постижения и др.

II. Научноизследователският продукт като художествена собственост (авторско право)

Съгласно българската нормативна уредба Основен нормативен акт, регламентиращ **закрилата като художествена собственост** на произведенията на науката, литературата или изкуството, е **Законът за авторското право и сродните му права (ЗАПСП)³ от 1993 г.**, многократно актуализиран досега.

Научноизследователският продукт, съществуващ под формата на **монография, статия, студия, доклад, учебник, учебно помагало, техническа, конструктивна или дизайнерска документация, схеми, планове, чертежи, графики** и др. се разглежда като **обект на авторско право.**

В зависимост от областта на провеждане на научните изследвания, от приложимостта на съответния научноизследователски резултат научноизследователският продукт може да намери адекватна правна протекция в някои от обектите на авторско право. Тези **обекти, съгласно чл. 3, ал. 1 на ЗАПСП**, са следните:

- **литературни произведения**, включително произведения на научната и техническата литература, на публицистиката и компютърни програми;
- **музикални произведения;**
- **сценични произведения** – драматични, музикалнодраматични, пантомимични, хореографски и други;
- **филми и други аудио-визуални произведения;**
- **произведения на изобразителното изкуство**, включително произведения на **приложното изкуство, дизайна и народните художествени занаяти;**
- **произведения на архитектурата;**
- **фотографски произведения** и произведения, създадени по начин, аналогичен на фотографския;
- **проекти, карти, схеми, планове** и други, отнасящи се до архитектурата, териториалното устройство, географията, топографията, музейното дело и която и да е област на науката и техниката;
- **графично оформление на печатно издание;**
- **преводи и преработки** на съществуващи произведения и фолклорни творби;
- **аранжimenti** на музикални произведения и на фолклорни творби;
- **периодични издания, енциклопедии, сборници, антологии, библиографии, бази данни** и други подобни, които включват две или повече произведения или материали.

³ Закон за авторското право и сродните му права, ДВ, 1993 г., бр. 56.

Закрилата на научноизследователския продукт като художествена собственост съгласно българското законодателство **възниква автоматично с факта на материализиране на продукта** под формата на чертежи, макети, идейни проекти, научна публикация в специализирани списания, монографични трудове, аналитични и други материали или **при обективизирането му пред публика** – под формата на публична лекция, презентация на продукта, техническа, конструкторивна или дизайнерска документация.

ЗАПСП поставя под закрила икономическите и моралните интереси на създателя (възложителя) на научноизследователския продукт срещу пряко заимстване или друго некоректно използване от страна на заинтересовани лица.

Носител на авторско право може да бъде:

- **Авторът на произведение.** „Автор е физическото лице, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведение“ (чл. 5 на ЗАПСП).
- **Други физически и юридически лица** – наследник на автора след смъртта му или например лицето, осигуряващо създаването и издаването на периодични издания и енциклопедии, работодател – при компютърни програми и бази данни, създадени в условията на трудово правоотношение.

Произведение, създадено от две или повече лица, им принадлежи общо независимо дали произведението е неделимо цяло, или се състои от части, които имат самостоятелно значение. В този случай говорим за **съавторство**.

Исключителното право в областта на художествената собственост е комплексно право, състоящо се от **неимуществени и имуществени права**.

Основните неимуществени права (чл. 15, ал. 1 на ЗАПСП) на автор на произведения на науката, литературата или изкуството се заключават във възможността авторът да осъществи всяко от следните действия:

- **да реши дали създаденото от него произведение може да бъде разгласено** и да определи **времето, мястото и начина**, по който да стане това;
- **да иска признаване на неговото авторство върху произведението**;
- **да реши дали произведението му да бъде разгласено под псевдоним, или анонимно**;
- **да иска името му, псевдонимът му или друг идентифициращ го авторски знак да бъдат обозначаващи** по съответния начин при всяко използване на произведението;
- **да иска запазване на целостта на произведението и да се противопоставя на всякакви промени** в него, както и на всяко друго действие, което би могло да наруши законните му интереси или личното му достойнство;
- **да променя произведението си**, ако с това не се нарушават права, придобити от други лица;
- **на гостъп до оригинала на произведението**, когато то се намира във владение на друго лице и когато това е необходимо с оглед на упражняване на неимуществено или имуществено право, предвидено в ЗАПСП;
- **да спре използването на произведението** поради промени в убежденията си.

Имуществените права на автора са свързани от всички възможни форми на използване на произведението. **Правото на използване** е основно имуществено право на автора на всяко произведение. За използване се смятат действията като:

- **възпроизвеждане** на произведението;
- **разпространение** на оригинала или екземпляри сред неограничен брой лица;

- **публично представяне** (за драматични, хореографски и други произведения) или **изпълнение** (за музикални и литературни произведения) в достъпно за публиката място – концертен подиум, заведение за хранене и забава, киносалон, панаир, модно ревю;
- **предаване на произведението чрез кабел** или друго техническо средство;
- **публично показване** на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин;
- **превеждане** на произведението на друг език;
- **преработка** на произведение;
- **реализиране** на архитектурен проект чрез построяване или изработване на обекта, за който той е предназначен.
- **предлагане по безжичен път или чрез кабел или друго техническо средство** на достъп на неограничен брой лица до произведението или до част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях;
- **внос и износ на екземпляри** от произведението в търговско количество, независимо дали те са произведени законно или в нарушение на изключителното право на използване, чийто субект носител е авторът.
- **предоставяне на произведението за достъп, индивидуално избрани като време, място и начин от всеки потребител (интернет право).**

Авторът има право на възнаграждение за всеки вид използване на произведението и за всяко поредно използване от същия вид.

Авторскоправната закрила има **временен характер**. Принципът е: **авторското право се закриля, докато авторът е жив и седемдесет години след неговата смърт**. Сроковете започват да текат от

първи януари на годината, следваща годината, в която е настъпила смъртта на автора или е създадено, съответно разгласено или публикувано, произведението (чл. 31 на ЗАПСП).

Авторско произведение може да бъде използвано само със съгласието на носителя на авторското право, освен в предвидените от закона случаи. **Всяко неупълномощено или неразрешено от специални текстове на ЗАПСП използване на авторски произведения се счита за правонарушение**. Всяко точно възпроизвеждане на произведение на художествената собственост се третира като „**интелектуално пиратство**“ с всички произтичащи от това последствия. ЗАПСП предвижда следните начини на защита на правата върху обектите на художествената собственост: **гражданскоправна, административноправна и наказателноправна**.

Основните предимства на авторскоправната закрила са:

- **отсъствие на каквито и да е формалности или условия за възникването ѝ;**
- **дълъг срок на действие.**

Поради изложените по-горе съвременни параметри на научноизследователската дейност и създаваните от учените научноизследователски продукти, изключително важно е да посочим международните споразумения в областта на произведенията на научната и изследователската дейност, по-важните от които са: **Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения от 1886 г., Универсалната конвенция за авторско право, 1952 г., Споразумението ТРИПС от 1994 г., Договорът на Световната организация относно авторското право (WIPO Copyright Treaty – WCT 1996) и Договорът относно изпълненията и звукозаписите (WIPO**

Performances and Phonograms Treaty – WPPT 1996). Тяхното подробно разглеждане е извън целите на настоящата статия.

III. Научноизследователският продукт като индустриална собственост

По-стабилна и трудна за заобикаляне е закрилата на научноизследователските продукти като индустриална собственост. Това се реализира чрез **патентване**, или по друг начин казано, чрез установяването на т.нар. „**изключително право**“ върху закрилия обект. Смисълът на изключителното право е във **възможността за стопанско използване** на обекта, в **изключването на възможността други лица да го използват** и във **възможността за разпореждане с него**. Чрез тези форми на бизнес използване на патентования научноизследователски продукт се реализира безспорна **икономическа изгода**, намираща израз в намаляване на разходите за производство и маркетинг, увеличаване на обема на производство и реализация на произведената продукция в условията на пазарен монопол и по-високи цени, респективно печалби.

Практически това се осъществява по следния начин:

- **Изключителното право на използване от собственика на закрилия обект** се изразява в едно или комбинация от следните действия: производството, предлагането за продажба, търговията с предмета на закрилия и използването му по предназначение.
- **Защита срещу непозволено използване и нарушения от страна на трети лица** на монополното право върху закрилия обект.

Нарушение е всяко използване на закрилян обект от физическо или юридическо лице без съгласието на неговия собственик.

- **Възможност за предоставяне на лицензи за използване на закрилия обект.** Собственикът на изключителното право има възможност да упълномощи други лица да извършват действия – съдържание на монополната собственост. Това може да е продукувано от различни причини: интелектуалният продукт е в област, която не е значима за собственика или той не може да си позволи необходимите за промишлено използване инвестиции; териториалната отдалеченост, недостъпност (при митнически бариери или др. протекционистични мерки) или безперспективност на съответния пазарен сегмент за собственика .

Изключителното право върху обектите на индустриална собственост е с нормативно определен срок и териториален обхват. Закрилата срещу непозволено действия от страна на други лица обикновено започва от момента на подаване на искане за закрила в Патентното ведомство на страната. Изключителното право се изчерпва в деня, в който защитният документ загубва валидността си.

Закрилата на научноизследователския продукт в България като **индустриална собственост** се осъществява по специалното законодателство в областта, а именно:

- като **изобретение или полезен модел – Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, 2006 г.**⁴ ;
- като **промишлен дизайн – Закон за промишления дизайн, 1999 г.**⁵;
- като **сорт растение или порода животни – Закон за закрила на новите**

⁴ Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, ДВ, 2006 г., бр. 64.

⁵ Закон за промишлените дизайни, ДВ, 1999 г., бр. 81.

сортове растения и породи животни, 1996 г.⁶;

• като **топология на интегрална схема – Закон за закрила на топологиите на интегрални схеми, 1999 г.**⁷.

Всеки от посочените обекти на индустриална собственост има своя специфична регламентация чрез множество материалноправни и процедурноправни норми, които обобщаваме по следните критерии: дефиниция, критерии за предоставяне на закрила, вид и срок на действие на документа, удостоверяващ закрилата. В синтезиран вид тази информация е представена в таблица 1.

Закрилата е с териториален обхват: територията на страната ни.

Закрилата е с ограничен времеви обхват: за всеки обект – различен максимален срок на закрила (Виж таблицата).

На територията на България за периода 2002 – 2006 г. заявителската активност по изброените в таблицата обекти на индустриална собственост е средногодишно следната: за изобретения – 333, за полезни модели – 65, за промишлени дизайни – 970, нови топологии на интегрални схеми – 3, нови сортове растения и породи животни – общо 60. На фона на **намаляващата заявителска активност**, регистрационната активност за 2007 г. е както следва: 262 издадени патента за изобретения, 20 свидетелства за полезни модели, 680 свидетелства за промишлени дизайни и 54 свидетелства за нови

Таблица 1. Обекти на индустриална собственост, в които пряко се материализира научноизследователският резултат и се установява изключително право

Обект на закрила	Критерии за предоставяне на закрила	Вид на документа, удостоверяващ закрилата и срок на действие на документа
Изобретение (Из) – Патент се издава за изобретения от всички области на техниката, които са нови, имат изобретателска стъпка и са промишлено приложими.	<ul style="list-style-type: none"> • новост • изобретателска стъпка • пром. приложимост 	Патент, 20 г. , считано от датата на подаване на заявката
Полезен модел (ПМ) – малко изобретение	<ul style="list-style-type: none"> • новост • изобр. стъпка • пром. приложимост 	Свидетелство , 4 години, считано от датата на подаване на заявката с възможност за подновяване на закрилата 2 пъти от по 3 години, макс. срок – 10 години
Промислен дизайн (ПД) – видимият външен вид на продукт или част от него, определен от особеностите на формата, линиите, рисунъка, орнаментите, цветовото съчетание или комбинация от тях.	<ul style="list-style-type: none"> • новост • оригиналност 	Свидетелство , 10 г., считано от датата на подаване на заявката с възможност за подновяване за три последователни периода от 5 г., макс. срок – 25 години

⁶ Закон за закрилата на новите сортове растения и породи животни, ДВ, 1996 г., бр. 84.

⁷ Закон за закрила на топологиите на интегрални схеми, ДВ, 1999 г., бр. 81.

Обект на закрила	Критерии за предоставяне на закрила	Вид на документа, удостоверяващ закрилата и срок на действие на документа
Сорт растение (СР) – растителна съвкупност в рамките на отделен ботанически таксон от най-ниската известна степен	<ul style="list-style-type: none"> • новост • различимост • хомогенност • стабилност 	Сертификат, 30 г. за сортове дървета и лози, считано от датата на издаването му, 25 г. за всички останали сортове, считано от датата на издаването му
Порода животно (ПЖ) – група сходни по генетически обусловени стопански биологични свойства и морфологични признаци животни с общ произход и от един вид, предявяващи сходни изисквания към природните и производствените условия	<ul style="list-style-type: none"> • развъдна цел; • кратка характеристика на изходните породи; • описание на методите за създаване на породата; • продуктови качества и морфол. особености на породата; • адаптивни способности и устойчивост на заболявания; • численост, племенна и генеал. структура; • район на разпространение. 	Сертификат, 30 г. , считано от датата на издаването му
Топология на интегрална схема (ТИС) – тримерно разположение на елементите и на връзките между тях в интегралната схема, представено по произволен начин, или такова разположение, подготвено за интегрална схема, предназначена за производство.	<ul style="list-style-type: none"> • новост • оригиналност 	Свидетелство, Продължителност на закрилата 10 г. , считано от датата на първото търговско използване на топологията (ако в срок от 2 г. от тази дата е подадена редовна заявка в Патентното ведомство) или от датата на подаване на заявката

сортове растения и породи животни. За 2007 г. действащи патенти за изобретения на територията на страната ни са 2006 и 222 свидетелства за полезни модели. Извън страната подадените заявки за последните две години за международен патент (РСТ патент) са 20 средногодишно, за промишлен дизайн – 100 средногодишно по двете системи за регистрация (Хагска спогодба и Регламент 6/ 2002 г.)⁸.

Закрилата на индустриалната собственост се осигурява и чрез **множество междуна-**

родни и регионални нормативни актове. По-важните от тях, на които България е страна членка, са следните: Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост, 1883 г.; ТРИПС (Споразумение за връзките с търговията аспекти на интелектуалната собственост), 1994 г.; Договорът за патентно коопериране (РСТ), 1970 г.; Европейската патентна конвенция (ЕПК), 1971 г.; Страсбургската спогодба относно Международната патентна класификация, 1971 г.; Хагската спогодба за международно заявяване на промишлен дизайн,

⁸ Информацията е от уебстраницата на Патентното ведомство, www.bpo.bg

1925 г.; Регламент 6/2002 г. за закрила на дизайн на Общността; Локарнската спогодба, учредяваща Международната класификация на промишлените дизайни, 1958 г.; Международната конвенция за закрила на новите сортове растения (UPOV), 1961 г.

Изключително важно е познаването на действащите международни и регионални споразумения в областта на интелектуалната собственост, предоставящи възможност за закрила на научноизследователския продукт. Те осигуряват **възможност за по-ефективна закрила** по следните причини:

1. Прилагане на единна правна система върху конкретния обект на индустриална собственост, в т.ч. преодоляване на националните особености на законодателствата в индустриалната собственост.

2. Реализиране на административни икономии: прилагат се опростени формалности и процедури за заявяване в съответните ведомства. По-конкретно:

- необходимост от познаване на процедурата само за заявяване на обекта на индустриална собственост в конкретната международна или регионална структура (вместо на множество специфични национални системи за регистрация);

- подаване на единствена заявка (вместо различни заявки за обекти на индустриална собственост за всяка отделна страна);

- единствен език на заявяване;

- единствен административен орган;

- единствено досие за обработване;

- единствено заплащане.

3. Реализиране на финансови икономии: намалени разходи. Таксовата система като сума от дължими такси за регистрация, експертиза и публикация на обектите на индустриална собственост е „намаляваща“. (Например при дизайн на Общността таксата за дизайн от втория до десетия е равна на 50 % от основната такса, а за

всеки следващ дизайн е под 25 % от основната такса.)

4. Кратки срокове до публикация на РСТ, Европейския патент (EP) и Дизайна на Общността.

5. Всяка система предвижда gratuitен период, най-често от 12 месеца, по време на който работи формулата за „временна закрила“.

6. Дълъг срок на закрила – за РСТ патента и за EP – максимален срок от 20 години, за дизайн на Общността – 25 години.

7. Преодоляване на конфликтите в търговията между страните членки, породени от различията в националните законодателства в областта на индустриалната собственост.

8. Насърчаване на инвестициите, стимулиране на разработването на нови продукти и осигуряване на достъпност до получаване на закрила за изобретение, полезен модел или дизайн от малките и средни предприятия, както и за индивидуалните автори.

В заключение трябва да отбележим и благоприятния за българските учени, изследователи и творци факт, че правната уредба на интелектуалната собственост в България предвижда т.нар. **система на натрупване на закрилата** – т.е. **едновременното съществуване на закрилата на научноизследователски продукт като художествена собственост** – като обект на авторско право, **и като индустриалната собственост** – като изобретение, полезен модел, промишлен дизайн, сорт растение, порода животни или топология на интегрална схема. Т.е. при евентуално нарушение на правата на създателя (създателите или поръчителя) влизат в сила всички форми на защита – гражданскоправна, административноправна и наказателноправна по двете системи на закрила – като художествена и като индустриална собственост.

Заклучение

Познаването на системата на интелектуалната собственост и **идентифицирането на научноизследователския продукт като интелектуална собственост** позволява на българските учени да познават **правните и икономически следствия** на автоматичната закрила по законите на авторското право и да предвидят необходимите процедури и средства за закрила на своите научноизследователски продукти по законите на индустриалната собственост.

Наличието на закрила по законите на интелектуалната собственост би позволило на учените да **реализират икономическа изгода** от всички форми на реализация на притежавания от тях научноизследователски продукт: участие в бизнес използване, предоставяне на лицензи на други бизнес субекти, авторски възнаграждения от публикации, участие в съвместни научни разработки, базирани на вече създадения от тях научноизследователски продукт.

Закрилата на научноизследователския продукт като интелектуална собственост би позволило на учените **ефективно да се противопостави на действия** като плагиатство, контрафакция, натрапено съавторство или интелектуално пиратство посредством законоустановени легални средства – искове за установяване на факта на нарушението, искове за преустановяване на нарушението, искове за обезщетение на имуществени и неимуществени вреди.

Правната регламентация на интелектуалната собственост в България и членството на страната ни в актуалните и важни международни и регионални споразумения в областта на интелектуалната собственост **позволяват на българските учени ефективно да реализират правни и икономически изгоди от реализация на притежавания от тях научноизследователски продукт** на територията не само на България, но и на всички други страни – членки на Световната организация за интелектуална собственост (186 на брой към края на 2008 г.). **ИД**